

Nedim Šarac

Osvrt na politiku Komunističke partije u Bosni i Hercegovini pred Petu zemaljsku konferenciju 1940. godine

Značajke i glavni pravci političkih kretanja u Bosni i Hercegovini u drugoj polovini 1939. i tokom 1940. mogu se sažeto izraziti na ovaj način: početak drugog svjetskog rata i sporazum Cvetković—Maček intenzificiraju politička gibanja i vidno utiču na pregrupisanja i u tom dijelu Kraljevine Jugoslavije. Uspostavljanje Banovine Hrvatske, a napose prelazak HSS iz opozicije u vladu i niz drugih promjena u vezi s tim, unosi mnogo novih elemenata u politički život. S obzirom na to, da je iz nagodbe na Bledu 26. avgusta 1939. rezultiralo dalje cijepanje bosansko-hercegovačke teritorije, zatim novo razmještanje građanskih političkih frakcija u vladinoj koaliciji i izvan nje, kao i neposredno aktualiziranje nekih otvorenih kapitalnih pitanja u državi i društvu, u Bosni i Hercegovini nastaje osjetna promjena prilika, koja se prvenstveno ispoljavala u vidu razgaranja mnogostrukih nesuglasica i sukoba. Naime, neizbježna protivrječna reagovanja političkih formacija na tekuće događaje i oštrija strujanja u nacionalnim i socijalnim strukturama unose izuzetan dinamizam u savremena zbivanja na tlu Bosne i Hercegovine. U tim burnim mijenama istaknuta uloga pripala je Komunističkoj partiji Jugoslavije.

Komunistička partija u cjelini u to doba prolazi kroz odlučujuću fazu opšte konsolidacije na pretpostavkama koje je sačinjavao skup pozitivnih tekovina i iskustava prethodne revolucionarne borbe. Obogaćujući tu racionalnu endogenu kontinuitetnost novim dimenzijama i inventivnijim sadržajima, jugoslovenski komunisti su prodirali u središte vrlo fluidne društvene scene i uzdizali se u red prvorazrednih političkih či-

nilaca. Oni su se u znatnoj mjeri emancipovali od dogmatskih formula i kreirali nezavisnu politiku koja — građena na premisama marksističkog pristupa nacionalnoj i klasnoj konkretnosti — dolazi u puniji sklad sa stvarnim odnosima u jugoslovenskom društvu i vitalnim težnjama njegovih radnih slojeva. KPJ je sticala renome priznate nacionalne stranke svih naroda Jugoslavije u upravnoj srazmjeri sa pomjeranjem radnih masa u lijevo i pod djejtvom sklopa objektivnih okolnosti koje su nastajale u kriznoj političkoj situaciji i ekonomskim poremećajima na unutrašnjem i međunarodnom planu. Ta sinhrona komplementarna kretanja u KPJ i masama reprodukuju revolucionarno-demokratski pokret, — sve uticajniiji faktor istorije jugoslovenskog naroda — koji u svom nastupanju otvara duboke procese sa dalekosežnim dometima u jugoslovenskom socijalnom i nacionalnom kompleksu.

Adekvatnim savremenim tokovima na području Bosne i Hercegovine takođe posreduje Komunistička partija Jugoslavije.

Nakon intervala zastoja usljed hapšenja njenih članova i razbijanja ćelija i foruma u 1936. godini, komunistička organizacija ovdje se od početka 1938. godine¹⁾ postepeno regeneriše i uzima smjer aktivnosti u duhu novog kursa KPJ. Pokrajinska konferencija u Mostaru polovinom 1938. godine²⁾ nosi pečat koordiniranih napora da se prevaziđe dugotrajani izolacionizam, unutrašnje nejedinstvo i doktrinarstvo, a kritička analiza tragova inercije u obnavljanim bosansko-hercegovačkim organizacijama i korekture njihove operativne taktike na savjetovanju pod Šmarnom Gorom³⁾ doprinose neutralisanju preostalih mahom nakalemljenih idejnih i drugih kočnica, tako da komunistički pokret Bosne i Hercegovine ulazi u 1940. godinu sa koncepcijama i društvenom podlogom koje mu otvaraju široke perspektive i daju srazmjerno velike potencije.

Cilj sljedećih redova je da ukaže na istorijsku fundiranost izrečenih konstatacija.

Poslije naglog uspona i značajne uloge u opštejugoslovenskom ljevičarskom radničkom pokretu prvih poratnih godina, Komunistička partija i druge revolucionarne organizacije u Bosni i Hercegovini tokom 20-tih i 30-tih godina kreću se izlomljenom putanjom. Tu krivulju uglavnom ocrta neravnomjerna ilegalna djelatnost zakonspirisanih grupa entuzijasta koje je grubi pritisak državne uprave, vlastita sektaška ortodoksija i antikomunizam socijalističke desnice zadržavao na marginama političkog života. Stvarna, a još manje latentna moć tih organizacija, koje su egzistirale nadasve zahvaljujući izuzetnom moralu njenih pripad-

¹⁾ Jedan partijski izvještaj od januara 1938. godine glasi: »Prema odluci od decembra u Bosni rade na obnovi organizacije tri čovjeka... U desetak mjesta u Bosni postoje partijske organizacije, ali među njima nema veza. Pojedine od njih vezane su za druge centre van Bosne, a većina ih živi svojim samostalnim životom. Neke od njih su vrlo dobro organizovale svoj rad i postale su rukovodeća snaga u radničkom pokretu«. (Institut za istoriju radničkog pokreta Jugoslavije (IRPJ) u Beogradu; Fond: Kominternu, kutija 6, omot 282 br. 107-7). — Stanje početkom 1938. i u memoarskom prilogu U. Danilovića koji je jedan od trojice gore pomenutih partijskih opunomoćenika. Vidi: IRPJ, arhiv, dok. br. 140/V, 3—9/40. i Uglješa Danilović: Iz rada partijske organizacije u BiH 1938—40, str. 52—55, Zbornik Četrdeset godina, knj. 3, Beograd 1960.

²⁾ U. Danilović: cit. tekst, str. 52.

³⁾ Isto, str. 57.

nika, nije praktično dolazila do punijeg izražaja i zbog određenih propusta vrhova same Komunističke partije Jugoslavije. Najviši forumi Partije, zapravo, tih decenija očigledno nisu pokazivali dovoljno razumijevanja i pažnje urgentnim društvenim pitanjima Bosne i Hercegovine, pa ni partijskim punktovima na tom području, mada su tada kroz Centralni komitet KPJ prošli ili se nalazili u njegovoj neposrednoj blizini mnogi ljudi koji su poticali iz Bosne i Hercegovine ili se u njoj uzdigli kao komunisti (Đuro Đaković, Gojko Vuković, Mitar Trifunović, Ivan Krndelj, Alfred Bergman, Sima Miljuš, Antun Mavrak, Akif Šeremet, Ognjen Prica, Risto Samardžić, Josip Čižinski — Gorkić, Veselin Masleša, Đorđe Mitrović, Srđan Prica, Blagoje Parović, Rodoljub Čolaković i drugi). Da je tu zapostavljenost osjećalo i samo partijsko članstvo u Bosni i Hercegovini, svjedoče i izvjesni rijetki sačuvani dokumenti partijske provenijencije. U jednom pismu partijske organizacije iz Sarajeva 1926. bez uvijanja se prebacuje partijskom rukovodstvu: »To je kruna vašeg nehaja prema BiH«. ⁴⁾ Rezolucija okružne partijske konferencije u Tuzli 1928. povodom upućivanja Otvorenog pisma Kominterne sadrži i ovu rečenicu: »Dosadašnje pasivno držanje CK prema organizacijama u Bosni treba da se zamijeni organskim redovitim vezama«. ⁵⁾ Nekoliko mjeseci kasnije (10. septembra 1928. godine) i učesnici Pokrajinske konferencije KPJ za BiH uputili su direktnu kritiku »centralnom vodstvu Partije, koje je, i pored sve važnosti BiH, ovu pokrajinu potpuno zanemarilo«. ⁶⁾ Provincijalni tretman Bosne i Hercegovine — svojstven najvišim krugovima građanske politike — izgleda u ovom razdoblju nije bio posve stran ni prvacima Komunističke partije Jugoslavije.

Mijenjanje takvog odnosa vrhova KPJ s kraja 1937, odnosno od početka 1938. ogleda se kako u pojačanom interesovanju i metodičnoj pomoći bosansko-hercegovačkoj partijskoj organizaciji, tako još više u nastojanju da se u sklopu svježe revolucionarno-demokratske programske orijentacije KPJ iznađu realistička rješenja za posebnu problematiku Bosne i Hercegovine. Umjesto agitacionih parola o državnoj samostalnosti Bosne i Hercegovine ⁷⁾ u kontekstu nedomišljenog izvana sugeriranog propagiranja dezagregacije monarhističke Jugoslavije 1928—1929⁸⁾ i njihove novelirane verzije 1934. u formi anticipacije »radničko-seljačke sovjetske vlade« i u BiH, ⁹⁾ sporadičnih usputnih pominjanja ili izrazitog zanemarivanja bosansko-hercegovačkog fenomena, sada je prvo 1937. i 1939. u javnim deklaracijama i apelima lijevo opredijeljenih studenata iz Bosne i Hercegovine ¹⁰⁾ — inspirisanih savremenim stavovima komunista — nagoviješteno, a i eksplicirano, a zatim 1940. na Pokrajin-

⁴⁾ Institut za istoriju radničkog pokreta u Sarajevu (IRPS), fond: Komunistička internacionala, mikrofilm br. 46/256—67.

⁵⁾ Bilten CK KPJ i SKOJ-a od juna 1928.

⁶⁾ Arhiv za radnički pokret Beograd, fond: KI, 1928/76—2.

⁷⁾ Interesantno je napomenuti da nijedan do sada poznati partijski letak ni drugi tekst koji je nastao u BiH u to vrijeme ne sadrži takvu parolu.

⁸⁾ IRPS, fond: Komunistička internacionala, mikrofilm br. 46/256—220; *Proleter* br. 6/I, od 1. XII 1929. i dr.

⁹⁾ Istorijski arhiv KPJ, tom II, str. 266, Beograd 1950, izd. Istorijsko odjeljenje CK KPJ.

¹⁰⁾ N. Šarac—N. Babić: Kratak pregled razvoja i djelatnosti KPJ u BiH od 1919—1945 (*Prilozi*) str. 45, *Godišnjak Istorijskog društva BiH*, sv. X, Sarajevo 1959. i IRPS, fond: RP II/315.

skoj i Zemaljskoj konferenciji ozvaničeno da je KPJ svoju revolucionarno-demokratsku strategiju dogradila respektujući realitet i realnosti bosansko-hercegovačke zajednice. Tada proklamovani zahtjev o »narodnoj autonomiji«,¹¹⁾ koji se oslanjao i na izvjesne odgovarajuće slobodarske tradicije, bio je krupan korak ka daljoj trajnoj afirmaciji partijske politike i prestiža komunista na tlu Bosne i Hercegovine i izvan nje. Ta orijentacija je tim više konvenirala egzistencijalnim interesima i potrebama naroda ovoga područja (i ne samo njih), jer je bila antiteza buržoaskoj nacionalističkoj politici podjele Bosne i Hercegovine i istodobno predstavljala nužan principijelni korektiv autonomništva Jugoslovenske muslimanske organizacije, s kojim su kalkulantski manipulirali muslimanski građanski krugovi u svrhu jačanja sopstvenih pozicija.¹²⁾ Obogaćujući tim konsekvantnim stanovištem svoju globalnu politiku, KPJ se na Petoj zemaljskoj konferenciji izjasnila »protiv pokušaja srpske i hrvatske buržoazije da međusobno dijele Bosnu i Hercegovinu i ne pitajući narode tih oblasti«, da bi odmah precizirala: »Mi komunisti smatramo da narodi Bosne i Hercegovine treba da se sami slobodno opredijele i nađu rješenje za uređenje u tim oblastima putem autonomije ili slično«.¹³⁾ Tri godine kasnije revolucija u svom punom zamahu utemeljiće federativnu jugoslovensku državnu zajednicu u kojoj je Bosna i Hercegovina jedna od šest njenih ravnopravnih članica.

Dostignuća i programsku usmjerenost organizacije KPJ u Bosni i Hercegovini 1940. godine svakako najautentičnije je iskazala i dokumentovala Pokrajinska konferencija o kojoj je sticajem sretnih okolnosti — sačuvan jedan originalni dosta iscrpan izvještaj, a glavni dio njene rezolucije svojedobno je objavljen u trobroju **Proleter**. Korišćenje tih i ostalih primarnih izvora, uz konsultaciju memoarske građe omogućuje manje-više dostatnu rekonstrukciju Konferencije i svih drugih relativnosti u vezi s njom.¹⁴⁾ Treba pomenuti da su ovoj Konferenciji prethodile obimne pripreme u koje spadaju posebna partijska savjetovanja, pojedini regionalni sastanci i sl.

Konferencija je održana u Sarajevu 27—28. jula 1940. u stanu ing. Slaviše Vajnera uz učešće dvadeset delegata¹⁵⁾ iz Sarajeva, Tuzle, Banje

¹¹⁾ Odgovarajući dio rezolucije Pokrajinske konferencije KPJ za BiH glasi: »Narodna autonomija BiH jedino je pravilno rješenje koje je zajednički interes muslimanskih, srpskih i hrvatskih masa. Narodnu autonomiju BiH srpske i hrvatske mase mogu izvojevati samo u zajedničkoj borbi na čelu s radničkom klasom«. — *Proleter* — organ CK KPJ, br. 9—10—11/XV, oktobar—novembar—decembar 1940.

¹²⁾ Prije Pokrajinske i Zemaljske konferencije su generalni direktor KPJ Josip Broz u organu Kominterne *Die Welt* 1939. godine, a član Politburoa CK KPJ Edvard Kardelj u listu *Proleter* 1940. godine negativno ocijenili političku prirodu velikosrpske i velikohrvatske šeredente u odnosu na BiH, te uskoklasni smisao politike konzervativnih vrhova JMO, a Prva konferencija KP Hrvatske 25. VIII 1940. rezolutno se postavila »protiv imperijalističkih prohtjeva hrvatske buržoazije (prema Bosni i Hercegovini i Vojvodini) ...«. — Vidi: N. Babić: BiH u koncepcijama građanskih političkih snaga i KPJ do 1941, str. 40—41, *Prilozi*, br. 3, i IRPS Sarajevo 1967. i isti: KPJ i pitanje položaja BiH, str. 231 *Prilozi*, br. 4. Sarajevo 1968.

¹³⁾ *Komunist* — organ CK KPJ, br. 1, od oktobra 1946, str. 117.

¹⁴⁾ Vidi člana Dane Begić: Peta pokrajinska konferencija KPJ za BiH, *Prilozi* IRPS, br. 3, Sarajevo 1967, str. 145—165.

¹⁵⁾ Po sjećanju grupe učesnika to su bili: Bušatlija Mahmut, Danilović Uglješa, Dugonjić Rato, Đaković Stjepan, Engl Slavko, Goranin Pavle, Hen Franjo, Hrozniček Rudolf, Jošilo Živko, Jovanović Iso, Kazaz Muhamed, Kovačević Boriša, Ljujić

Luke, Mostara, Zenice i Bugojna, među kojima su bili članovi pokrajinskih komiteta KPJ za BiH i SKOJ-a za BiH, predstavnici oblasnih i mjesnih komiteta KPJ i sarajevskog mjesnog komiteta SKOJ-a. Od prisutnih jedanaest su bili radnici, a devet intelektualci; deset Srba, četiri Muslimana, tri Hrvata i tri Jevreja; devetnaest muškaraca i jedna žena; njihov prosječni partijski staž je iznosio šest godina.¹⁶⁾ Skup je organizovan u najstrožijoj ilegalnosti, a zasjedanje je, s kraćim odmorima, trajalo oko dvadeset četiri sata. Podnijeti su referati i izvještaji o političkoj situaciji, mreži i djelovanju čitave i pojedinih organizacija KPJ, funkcionisanju Narodne pomoći, radu sa omladinom i sa ženama, djelovanju na selu i dr. Obuhvaćene su bile sve sfere organizovane aktivnosti komunističke, s tim što je sindikalni pokret bio samo predmet diskusije, budući da je petnaest dana ranije priređeno specijalno partijsko savjetovanje o sindikatima. Mada nema integralnih tekstova uvodnih izlaganja i zapisnika, raspoloživi izvori daju dovoljno osnova za zaključak da je Konferencija protekla u izrazito radnoj atmosferi uz puno angažovanje i naglašen kritičko-analički prilaz svih učesnika. Sve govori da je na njoj vladala puna jednodušnost.

Po dokumentima Konferencije, u to vrijeme KPJ u Bosni i Hercegovini je imala 196 članova¹⁷⁾ u oko 40 gradova i sela,¹⁸⁾ od čega u Sarajevu 46, u Mostaru 37, a u ostalim mjestima Hercegovine 26, u Banjoj Luci 28, a u njenoj okolici 4, u Tuzli 14, a u tuzlanskom bazenu još 17, u Zenici 11, u Bugojnu 7 i u Travniku 3 člana.¹⁹⁾ U Sarajevu je oko 60 lica bilo okupljeno u tzv. vaspitno-pripremne grupe.²⁰⁾

Konferencija je konstatovala da se osim ilegalne štampe i drugih publikacija, u 600 do 850 primjeraka redovno rasturaju ljevičarski zagrebački listovi **Naše novine**, **Glas (Glas sindikalno organizovanih radnika)** i **Radnički tjednik**.²¹⁾

Nerazvijenost baze Komunističke partije u industrijskim rejonima, sporost izgradnje uporišta na selu i, izuzimajući Sarajevo, odsustvo sistematskih napora da se Partija plasira i u redove žena²²⁾ — to su najviše isticane manjkavosti. Duža rasprava je vođena o suzbijanju recidiva grupišenja i pojedinačnih otpora novoj liniji KPJ.²³⁾

Iako je svoj dijapazon morala razliti po izuzetno razuđenoj savremenoj političkoj tematici, Konferencija je imala svoj fokus. Njeni učesnici su nastojanja i razmišljanja koncentrisali oko jedne suštinske fundamentalne tačke: oblika i metoda konstituisanja i razvoja masovnog

Vojo, Mandžić Pašaga, Mijatović Cvijetin, Milutin Velimir, Miskin Vaso, Papo Roza, Pašić Mujo i Popara Miro.

¹⁶⁾ IRPJ, Arhiv, dokument br. 140/V, 3—9/40.

¹⁷⁾ Isto. — U taj broj misu uračunati komunisti iz pojedinih perifernih područja BiH, kao, na primjer, iz Livna koji su ostali u djelokrugu Komiteta KPJ u Splitu. (Sresko načelstvo u Livnu je aprila 1940. na spisku komunističke vođilo četrnaest osoba — IRPS, RP II/457). Van evidencije je bilo i nekoliko desetina članova KPJ iz BiH koji su tada kao studenti djelovali pretežno u revolucionarnom pokretu na Beogradskom univerzitetu i na Zagrebačkom sveučilištu.

¹⁸⁾ U. Danilović: cit. tekst, str. 60.

¹⁹⁾ IRPJ, Arhiv, dok. br. 140/V, 3—9/40.

²⁰⁾ Isto.

²¹⁾ Isto.

²²⁾ Ukupno je bilo devet članica KPJ u BiH: 7 u Sarajevu i 2 u Zenici. — Isto.

²³⁾ Isto.

militantnog pokreta na prostranoj političkoj platformi koja je trebalo da vjerno održava i sublimira svakodnevne i trajnije potrebe radnih ljudi i njihove demokratske težnje, zbiljske nacionalne interese, opštejugoslovensku uzajamnost i proletersku internacionalnu solidarnost, patriotsko i antifašističko u tim strukturama, kao i sve ostale oslobodilačke tendencije. Pri tome je naročito istaknuto da »za svaku akciju radničke klase i seljaštva treba vezati i zahtjeve od općenarodnog značaja, kao što je odbrana i osiguranje nezavisnosti zemlje...«²⁴⁾ Konferencija je zaključila da Pokrajinski komitet »u svrhu razvijanja širokog pokreta saveza radnika i seljaka« pristupi štampanju odgovarajućeg lista.²⁵⁾

Učesnici konferencije su na kraju jednoglasno prihvatili rezoluciju koja je u petnaest tačaka fiksirala utvrđenu liniju i zadatke organizacije KPJ u Bosni i Hercegovini,²⁶⁾ a potom su izabrali novi pokrajinski komitet²⁷⁾ i pet delegata za predstojeću Zemaljsku konferenciju KPJ.²⁸⁾

U godini održavanja Pokrajinske konferencije, prije a naročito poslije tog skupa, komunisti Bosne i Hercegovine, izlažući se pooštrenim represalijama vlasti,²⁹⁾ svojim zgusnutim i raznovrsnim aktivitetom obezbjeđuju prisustvo i uticaje KPJ u društvenom životu. Osjetno je ojačao taj upliv u raznim udruženjima, a osobito u Ujedinjenom radničkom sindikalnom savezu (URSSJ).³⁰⁾ Sve brojniji aktivisti iz Komunističke partije i oko nje sužavali su teren nacionalnim buržoazijama i definitivno politički nadvladali lokalnu socijalističku desnicu, tako da se stalno uvećavao udio komunista u usmjeravanju rastućeg raspoloženja radništva za ekonomsku i političku borbu, što posvjedočava učestalost tarifnih akcija³¹⁾ i učešće proletarijata u antirežimskim i antifašističkim demonstracijama i drugim oblicima javnih protesta u Sarajevu, Mostaru, Banjaluci

²⁴⁾ Isto.

²⁵⁾ Isto.

²⁶⁾ *Komunist*, br. 9—10—11, god. XV, oktobar—novembar—decembar 1940.

²⁷⁾ Članovi PK su bili: Danilović Uglješa, Đaković Stjepan, Jovanović Iso, Kovačević Boriša, Mandžić Pašaga, Miskin Vaso, Pašić Mujo i Pucar Đuro. U. Danilović: cit. tekst, str. 62.

²⁸⁾ Đaković Stjepan, Jovanović Iso, Mandžić Pašaga, Pašić Mujo i Pucar Đuro. Isto.

²⁹⁾ Pored individualnih i grupnih hapšenja, u 1940. je počela kampanja interniranja komunista. Niži organi vlasti su na osnovu vladine Uredbe od decembra 1939. i primljenih instrukcija, od početka 1940. pravili spiskove komunista »koje je trebalo uputiti u skupno boravište« (IRPS, RP II//384) i vršili prva pojedinačna konfiniranja. Na primjer, iz Zenice je tada preko Beograda otpremljen u tek osnovani logor u Bileći Todor Vujasinović. (T. Vujasinović: *Logor u Bileći*, str. 363—364, *Zbornik Četrdeset godina*, knj. IV, Beograd 1960. Vidi: S. Cvetković: *Bilećki koncentracioni logor, Istorija XX veka — Zbornik radova*, sveska II, Beograd 1961). Početkom septembra 1940. iz Mostara je u Lepoglavu deportirano osam lica, a narednog mjeseca je za još šestoricom mostarskih komunista raspisana potjernica (IRPS, RP II/478 i RP II/489). U januaru 1941. oko 35 komunista iz Bosne je internirano u logor Medurečje kod Ivanjice. (D. Misirača: *Koncentracioni logor kod Ivanjice*, str. 377—378, *Zbornik Četrdeset godina*, knj. IV).

³⁰⁾ Vidi: A. Hadžirović: *Borba KPJ za uticaj u sindikatima u BiH uoči drugog svjetskog rata*, str. 87—97. *Prilozi IRPS*, br. 5, Sarajevo, 1969.

³¹⁾ Prema podacima Radničke komore u Sarajevu od novembra 1939. do novembra 1940. u BiH je vođen 61 tarifni pokret u kojima sudjeluje 39.312 radnika. (IRPS, RP II/381).

i Prijedoru.³²⁾ U 1939. na teritoriji Bosne i Hercegovine registrovan je 21 štrajk, a 1940. godine 44 puta je obustavljen rad u preduzećima.³³⁾

U partijskoj tehnici u Sarajevu od jula 1940. štampan je u dvomjesečnim sveskama **Glas saveza radnika i seljaka**,³⁴⁾ a odmah zatim je pokrenuto i glasilo SKOJ-a **Riječ bosansko-hercegovačke omladine**. To su nakon hapšenja i rasturanja redakcija sarajevskog **Komunista** i tuzlanske **Fabrike i njive** 1932. godine bile prve periodične ilegalne partijske publikacije koje su uređivane i izdavane u Bosni i Hercegovini.

Temeljno naučno ispitivanje i objašnjenje zaslužuje poznata činjenica da su tada uzajamni afiniteti KPJ i mlade generacije postali vrlo jaki i plodotvorni.

Tekući proces uspostavljanja i učvršćenja višestrukih spona komunističke partije sa svojom sredinom razarao je обруч oko KPJ, koji je decenijama izgrađivan politikom režima, građanskih partija i drugih konzervativnih snaga. Komunistička partija Jugoslavije je nominalno ostala van zakona, ali je prihvatana od strane onog dijela društva kome je u tom i nastupajućem istorijskom trenutku sudbonosnih alternativa bio potreban baš takav protagonist progresivne akcione politike.

³²⁾ N. Šarac—N. Babić: cit. članak, str. 16.

³³⁾ A. Hadžirović: Pregled štrajkova vodenih u BiH 1935—1941, str. 383—393. Prilozi IRPS, br. 2, Sarajevo, 1966.

³⁴⁾ Izdavanjem ovog lista provedena je jedna od pomenutih odluka Pokrajinske konferencije KPJ za Bosnu i Hercegovinu. Od januara 1941. list je nosio naziv *Glas saveza radnog naroda BiH*.

THE POLICY OF THE COMMUNIST PARTY OF YUGOSLAVIA IN BOSNIA AND HERCEGOVINA BEFORE THE FIFTH NATIONAL CONFERENCE OF 1940

Summary

With the interwoven influence of internal factors and the international situation in the second half of 1939 and over the course of 1940, events in Yugoslavia became exceptionally dynamic and took on the character of social and political turmoil. The identity of the basic course of shifts and regroupings of the working masses within the framework of this turmoil, which are somewhat specific in Bosnia and Hercegovina, with the new course of independent policy of the Communist Party of Yugoslavia (CPY) is confirmed and embodied in a revolutionary-democratic movement of great potential.

After considerable oscillation during the previous two decades, the organization of the CPY — including its section in Bosnia and Hercegovina — was then going through a stage of definitive consolidation and began to constitute the most vital anti-fascist political current in the country. Considerably divested of dogmatism, the realistic treatment of the unsolved social problems, as well as the adoption of the view of »people's autonomy« of Bosnia and Hercegovina as part of the complex modernized revolutionary democratic concepts of the CPY, considerably strengthened the political prestige of the communists, inasmuch as such an orientation — as the principled negation of the bourgeois nationalist policy — suited the vital interests of the people of this area and of the entire Yugoslav community.

The regional party conference of July 27—28, 1940, represents an important event in the development of the CPY in Bosnia and Hercegovina. After thorough preparations, that gathering took place in Sarajevo, in strictest illegality. For nearly 24 hours the 20 delegates from Sarajevo, Tuzla, Banja Luka, Mostar, Zenica and Bugojno critically considered the activities of communists in all fields and, with a great deal of inventiveness, established adequate methods of further revolutionary work under the complex and delicate conditions of the prevailing social processes. The participants of the conference finally unanimously adopted a resolution which in 15 points established the direction of policy and operative tasks of the CPY in Bosnia and Hercegovina and then elected a new regional committee and 5 delegates to represent them in the national conference of the CPY.

With its program built and affirmed before the war, the CPY reached the level of a first class political power completely overshadowing the conformist socialist right and eliminating the previous monopoly of bourgeois elements over the leading positions in national movements. The acquired social power and influence of the Communist Party for all practical purposes debilitated the anti-communist law concerning the protection of the state. Identifying with the most progressive liberation movements in the society, communists were to acquire the mandate of history in the crucial events of 1941 to assume the decisive role in the actual revolutionary disentanglement of the crisis on the Yugoslav soil.